

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ АНАЛІЗУ КОНКРЕТНОЇ СИТУАЦІЇ У ФОРМУВАННІ СУБ'ЄКТНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Малихін О.В.

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу міжнародних зв'язків та
наукової співпраці*

**Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України,
м. Київ, Україна**

Арістова Н.О.

*доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу
міжнародних зв'язків та наукової співпраці*

**Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України,
м. Київ, Україна**

Зростання потреби сучасного українського суспільства в майбутніх учителях гуманітарних спеціальностей, які вирізняються, з одного боку, наявністю ґрунтовних теоретичних та практичних фахових знань, умінь та навичок, а з іншого, активною життєвою позицією та суб'єктними якостями, вимагає від закладів вищої освіти пошуку нових шляхів оптимізації освітнього процесу. Серед суб'єктних якостей, необхідних майбутнім учителям гуманітарних спеціальностей для успішного здійснення ними професійної діяльності, учені виокремлюють активність, ініціативність, професійну відповідальність, автономність та самостійність; здатність до пошуку, збору й критичного аналізу інформації, потрібної для прийняття адекватного рішення; здатність розв'язувати широке коло професійних завдань, на основі здобутих під час освітньої діяльності теоретичних знань та практичних умінь; здатність до ефективної комунікативної взаємодії, рефлексійної діяльності та емпатії (І. Задорожна [4], С. Кузікова [5], О. Малихін [6-8; 15], Л. Морська [9], Т. Опалюк [10], І. Осадченко [11], Р. Попов [12; 13], О. Топузов [15]).

Теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури (Н. Арістова [1; 16], В. Бикова [2], Н. Волкова [2], І. Задорожна [4], О. Малихін [6-8; 15], Л. Морська [9], Т. Опалюк [10], І. Осадченко [11], Р. Попов [12; 13], Ю. Сурмін [14], О. Топузов [15]) дає змогу стверджувати, що сучасні викладачі закладів вищої освіти мають широкий арсенал традиційних й інноваційних методів навчання, застосування яких в освітньому процесі передбачає перетворення майбутніх фахівців взагалі й майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей зокрема на суб'єктів професійної діяльності. Таке розмаїття методів навчання включає ігрові методи, метод проблемного навчання, метод проєктів, метод «воркшоп», метод «мозковий штурм», метод «дерево рішень», метод аналізу конкретної ситуації, метод навчальної дискусії, диспути, дебати, навчальні тренінги тощо. Однак, здійснений нами огляд науково-педагогічної літератури останніх років (В. Бикова [2], Н. Волкова [2], О. Малихін [6-8; 15], Т. Опалюк [10; 15], І. Осадченко [11], Р. Попов [12; 13], Ю. Сурмін [14]) беззаперечно доводить доцільність застосування методу аналізу конкретної ситуації у формуванні в майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей суб'єктних якостей, необхідних їм для розв'язання складних завдань у повсякденній професійній діяльності. Так, наприклад, на необхідності реалізації в освітньому процесі закладу вищої освіти методу аналізу конкретної ситуації, спрямованого на формування особистісних та професійно важливих якостей особистості, акцентує увагу Ю. Сурмін, який зазначає, що саме цей метод передбачає розвиток у неї здатності аналізувати, діагностувати й вирішувати проблеми, котрі можуть виникнути у реальній професійній діяльності; уміння конструктивної взаємодії з усіма учасниками комунікативного процесу; уміння розв'язувати завдання різного рівня складності за урахування, по-перше, конкретних умов, а по-друге, наявності фактичної інформації [14]. Учений стверджує, що реалізуючи одночасно різні функції, зокрема, дослідницьку, аналітичну, навчальну, виховну, тренувальну та прогностичну, метод аналізу конкретних ситуацій забезпечує якісну підготовку високопрофесійного фахівця, який володіє необхідною сукупністю ключових і предметних компетентностей, вирізняється активною життєвою позицією і здатний плідно працювати в

складних умовах сьогодення. Маючи значний аксіологічний, гносеологічний і праксеологічний потенціал, активне використання методу аналізу конкретної ситуації дає викладачам змогу не лише озброїти майбутніх фахівців знаннями, вміннями й навичками, а й ефективно впливати на формування таких якостей, як ініціативність, самостійність, цілеспрямованість й наполегливість, етичність, конструктивність, гнучкість, готовність до змін та здатність приймати рішення.

У різних дослідженнях поряд із поняттям «метод аналізу конкретної ситуації» трапляється таке поняття, як метод «кейс-стаді». Ми підтримуємо наукову позицію І. Осадченко, яка пропонує їх розмежовувати, вказуючи, що метод аналізу конкретної ситуації є «сукупністю різноманітних прийомів (способів) розв'язання нескладної (одно-, двокомпонентної) педагогічної ситуації, оформленої у ситуаційне завдання» [11, с. 63]. Під методом «кейс-стаді» І. Осадченко розглядає «спосіб розв'язання складної багатоконпонентної педагогічної ситуації з опорою на кейс (інформаційний пакет з докладним описом складної ситуації), доречний для пошуку правильного рішення щодо ситуації» [11, с. 63]. У контексті нашого дослідження під педагогічною ситуацією розуміємо «опис певного тимчасового стану явища чи проблеми, що вивчається, який може розвиватись і бути розв'язаним у різних напрямках» [3, с. 821]. Незважаючи на існування різних підходів до виокремлення педагогічних ситуацій, найбільш розповсюдженими у підготовці майбутніх фахівців є конкретні, базові, критичні, екстремальні, ситуації-ілюстрації, ситуації-оцінювання та ситуації-вправи, кожна з яких сприяє набуттю ними знань, умінь, професійних навичок, розвитку критичного мислення, умінь обстоювати власну позицію тощо [2].

Отже, здійснений теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури (Н. Арістова [1; 16], В. Бикова [2], Н. Волкова [2], І. Задорожна [4], О. Малихін [6-8; 15], Л. Морська [9], Т. Опалюк [10; 15], І. Осадченко [11], Р. Попов [12; 13], Ю. Сурмін [14], О. Топузов [15]) дає всі підстави стверджувати, що педагогічна цінність методу аналізу конкретної ситуації полягає в тому, що інтегруючи інші методи навчання, зокрема, метод навчальної дискусії, метод «мозковий штурм», метод «дерево рішень», він активізує пізнавальну діяльність студентів, підвищує інтерес до майбутньої професійної діяльності, формує відповідальне ставлення до

виконання професійних обов'язків, забезпечує ефективне формування їхніх суб'єктних якостей, здатності до реалізації власного творчого потенціалу, а також підсилює прагнення до саморозвитку та самовдосконалення у подальшій професійній діяльності.

Література

1. Арістова Н. О. Формування професійної суб'єктності майбутніх філологів: теорія і практика : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2017. 400 с.
2. Волкова Н. П., Бикова В. О. Технології аналізу ситуацій у процес професійної підготовки майбутніх фахівців. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». 2017. № 2 (14). С. 137–147.
3. Енциклопедія освіти / Академ. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Задорожна І. П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з практичної мовної підготовки : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2011. 414 с.
5. Кузікова С. Б. Саморозвиток особистості: суб'єктний підхід. *Психологія особистості*. 2013. № 1(4). С. 77–86.
6. Малихін О. В. Методи і засоби організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання* : [зб. наук. пр.]. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2009. Вип. 39. С. 81–86.
7. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : теоретико-методологічний аспект : монографія. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. 307 с.
8. Малихін О. В. Стимулювання колективно-розподільної активності студентів як засіб формування вмінь самостійної навчальної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах* : [зб. наук. пр. / редкол. Т. І. Сушенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя. 2010. Вип. № 9 (62). С. 389–396.

9. Морська Л. І. Теоретико-методологічні засади підготовки вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій : монографія. Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2007. 243 с.
10. Опалюк Т. Л. Формування соціальної рефлексії майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: теоретико-методологічний аспект : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2018. 296 с.
11. Осадченко І. І. Теорія і практика ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи : монографія. Умань : Жовтий, 2011. 414 с. Бібліогр.: С. 357–414.
12. Попов Р. А. Комплексне застосування інноваційних і традиційних технологій навчання в освітній діяльності у вищій школі. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 10. Т. 3. 2019. С. 170–174.
13. Попов Р. А. Розвиток автономності студентів в освітньому процесі закладу вищої освіти: теоретико-методологічний аспект : монографія. Херсон : ТОВ «Видавничий дім «Гельветика», 2019. 366 с.
14. Сурмін Ю. П. Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні. *Вісник НАДУ*. Вип. 2. 2015. С. 19–28.
15. Топузов О. М., Малихін О. В., Опалюк Т. Л. Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя : навч. посіб. Київ : Пед. думка, 2018. 292 с.
16. Aristova N. O. Interactive teaching methods implementation in the process of future philologists' professional agency forming on the basis of participatory-interactive approach following. Development and modernization of philological sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine : collective monograph. Lublin: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2017. Pp. 2–17.